

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціології

ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. декана соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

28 червня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ПРАКТИКУМ З ЕКСПЕРТИЗИ ТЕКСТІВ МЕДІА”
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти перший (бакалаврський рівень вищої освіти)
галузь знань 05 – соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 – соціологія
освітня програма «Соціально-політичні та маркетингові дослідження»
спеціалізація _____
вид дисципліни за вибором
факультет соціологічний

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою соціологічного факультету

26 червня 2024 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Сорока Юлія Георгіївна – доктор соціологічних наук, доцент, професор закладу вищої освіти кафедри соціології соціологічного факультету

Програму схвалено на засіданні кафедри соціології

Протокол №/5 від 22 червня 2024 року

В.о. завідувачки
кафедри соціології

Людмила СОКУРЯНСЬКА

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Соціологія комунікацій, реклами та зв'язків з громадськістю»

Гарант освітньої програми
«Соціально-політичні та
маркетингові дослідження»

Олена МУРАДЯН

Програму погоджено з науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол від 24 червня 2024 року № 8

Заступник голови
науково-методичної комісії
соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Практикум з експертизи текстів медіа» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів «Соціально-політичні та маркетингові дослідження» спеціальності 054 – Соціологія.

Вивчення навчальної дисципліни «Практикум з експертизи текстів медіа» відбувається із використанням дистанційного курсу, який створений на платформі LMS Moodle.

В умовах здійснення **дистанційного навчання** дисципліна вивчатиметься виключно онлайн. Лекції за навчальною дисципліною проводитимуться із застосуванням платформи GOOGLE MEET з використанням постійного посилання. 25-30% часу кожної лекції присвячено для запитань, дискусій, обговорення навчального матеріалу. Семінарські заняття проводитимуться в дистанційній формі із застосуванням створеного на платформі LMS Moodle курсу «Практикум з експертизи текстів медіа». Курс містить необхідні матеріали з тем лекцій, а також завдання для виконання студентами. Семінарські заняття орієнтовані на читання літератури та аналіз прочитаного, виконання практичних завдань, обговорення й дискусій. Зворотний зв'язок з викладачкою впродовж курсу здійснюватиметься також за допомогою групи в WhatsApp та електронної пошти.

Адреса викладачки yuliya.soroka@karazin.ua

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Соціальна значущість медіа лежить між критикою та відповідальністю. В умовах, коли спричинені війною соціальні відмінності швидко перетворюються на нерівності, це положення актуалізується й стає дедалі очевиднішим. Бо медіа мають працювати на мобілізацію суспільства й одночасно утримуватися від провокування конфліктів між групами. Експертиза текстів медіа дозволяє спостерігати за цими процесами та створювати необхідну для управління та суспільної самоорганізації експертну думку.

Курс призначений актуалізувати наявні знання про медіа у суспільстві, методи аналізу текстів медіа в перспективі репрезентації певних процесів та конструювання реальності, відпрацювати відповідні аналітичні практики на матеріалі суспільства під час війни.

Метою дисципліни є формування у студентів комплексної компетенції з експертизи медіатекстів.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основні завдання вивчення дисципліни: надати базові знання, що передбачає конструювання корпусу теоретичних знань з методів експертизи медіатекстів, практичних вмінь використання цих знань та постійних навичок експертного дослідження медіатекстів у контексті дотримання вимог (теоретичних, праксеологічних, етичних тощо) до експертизи.

1.3. Кількість кредитів: 4

1.4. Загальна кількість годин: 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4	-
Семестр	
8	-
Лекції	
30 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
30 год.	-
Лабораторні заняття	
немає	-
Самостійна робота, у тому числі	
60 год.	-
Індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, Освітнього стандарту спеціальності 054 – «Соціологія» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти (затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2020 № 371) студенти повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Спеціальні компетентності

СК 01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК 03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК 04. Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.

СК 06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК 07. Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців та нефаківців

Програмні результати навчання

ПРН 01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

ПРН 03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

ПРН 04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

ПРН 08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

ПРН 11. Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців.

ПРН 13. Відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Медіа і суспільство: концептуальні рамки для експертних досліджень Медіа ритуали

Суспільство, розрізнення, нерівність, влада, конфлікт. Сучасний збройний конфлікт: характерні особливості. Медіа в суспільстві. Медіа в символічному просторі. Медіа та публічний простір. Медіа ритуали: переосмислення місця медіа в суспільстві.

Медіа та конфлікти в суспільстві: трансмісія, репрезентація, конструювання. Медіа у суспільстві, що воює. Свобода слова під час війни; цензура та доступ до інформації, самоцензура, фейки; державне регулювання та відповідальність журналістів.

Медіа в конфлікті. Етапи конфлікту. Засоби реагування в конфлікті. Прояви конфлікту в мовленні. Конфліктогенна риторика: форми й прояви. Стратегії реалізації та регулювання риторикою конфлікту: правовий, міжнародний, соціологічний аспекти.

Тема 2. Медіа образ суспільства: дискурсивний та наративний аналіз

Методи дослідження медіатекстів для завдань експертизи. Дискурсивний та наративний аналіз в полі методів дослідження медіатекстів. Розмаїття підходів дискурсивного та наративного аналізу: критерії вибору для завдань експертизи.

Дискурсаналіз Е. Лаклау і Ш. Муф: базові принципи щодо розуміння суспільства, принципові положення концепції, методика застосування. Практики використання у соціологічних дослідженнях вразливих груп суспільства (конфесійні групи, ЛГБТК).

Наративний аналіз Д. Лозеке. Зв'язок концепції із символічним інтеракціонізмом. Центральні положення концепції формула-сторі. Використання концепції формула-сторі для дослідження вразливих груп в суспільстві. Практики поєднання дискурсивного та наративного аналізу.

Визначення журналістської стратегії репрезентації соціальних розрізень. Соціальні наслідки та перспективи реалізації стратегій репрезентації соціальних розрізень в медіа. Принципи професійної роботи з медіатекстами в перспективі недискримінації та практика їх застосування в умовах війни.

Тема 4. Мова ворожнечі в медіа: причини та наслідки, практики дослідження

Поняття мови ворожнечі: правовий підхід, підхід соціальних наук, соціокультурне розуміння. Мова ворожнечі й поширення ворожих стосунків в суспільстві. Мова ворожнечі та перспективи соціальних конфліктів. Ідентифікація, конструювання й деконструювання ворожнечі в медіатекстах. Культурні механізми влади – номінація, легітимація й натуралізація – в динаміці конфлікту в медіа.

Між конкуренцією та правами: сфери актуалізації моніторингу мови ворожнечі в медіа. Особливості застосування моніторингу мови ворожнечі в контексті політичних, міжнародних та інших видів соціальних конфліктів. Стратегії та практика моніторингу мови ворожнечі в медіа в Україні. Мова ворожнечі під час війни.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь го	у тому числі					усь го	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Медіа і суспільство: концептуальні рамки для експертних досліджень	40	10	10			20						
Тема 2. Медіа образ суспільства: дискурсивний та наративний аналіз	40	10	10			20						
Тема 3. Мова ворожнечі в медіа: причини та наслідки, практики дослідження	40	10	10			20						
Усього годин	120	30	30			60						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Медіа і суспільство: концептуальні рамки для експертних досліджень	10
2	Тема 2. Медіа образ суспільства: дискурсивний та наративний аналіз	10
3	Тема 3. Мова ворожнечі в медіа: причини та наслідки, практики дослідження	10
	<i>Разом</i>	30

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Робота з літературою згідно програми	20
2	Підготовка завдань семінарських занять	20
3	Підготовка до контрольної роботи	10
4	Підготовка до заліку	10
	Усього годин	60

6. Індивідуальні завдання (не передбачене)

7. Методи навчання та контролю

Лекційні заняття проводяться у формі інтерактивних лекцій та містять розгляд викладачкою основних понять та концепцій курсу та їх зв'язків, обговорення студентами пропонувані викладачкою дискусійних питань.

Семінарські заняття мають різний зміст навчальної діяльності студентів: презентація завдань щодо аналізу літератури за темою, виступ у дискусії, усна доповідь, презентація аналітичного завдання.

В умовах роботи в малочисельній групі використовується метод перевернутого класу (опис додається).

Кількість балів за роботу протягом семестру не має перевищувати 60. Бали, що перевищують 60, не враховуються.

Для допуску до заліку необхідно набрати 15 балів.

Контрольна робота

Контрольна робота виконується у письмовій формі й складається із виконання експертного завдання (опис додається). Максимальна оцінка – 15 балів.

Критерії оцінювання залікового завдання: відповідність завданню – 3 балів, адекватність використання понять та ідей курсу – 5 балів, аргументованість – 4 балів, самостійність й оригінальність – 3 балів.

Залік

Залік складається в письмовій формі. Завдання до залікової роботи додається. Максимальна оцінка – 40 балів.

Критерії оцінювання залікового завдання: відповідність завданню – 5 балів, адекватність використання понять та ідей курсу – 5 балів, аргументованість – 5 балів, самостійність й оригінальність – 5 балів.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання					Залік	Сума
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Контрольні роботи	Разом		
10	10	10	30	60	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження /П. Бондаренко, Т. Печончик, А. Сухарина, В. Яворський; Центр прав людини ZMINA. – Київ, 2023. – 56 с.
2. Гендер для медій. Підручник .../ За ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ : Критика, 2013. 220 с.
3. Касянчук, М. (2022). Мова ворожнечі щодо ЛГБТ в українських онлайн-медіях. Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2, 138–161, <https://doi.org/10.15407/sociology2022.02.138>.
4. Костенко Н., Іванов В. Досвід контент-аналізу: моделі та практики : монографія. Київ : Центр вільної преси, 2003. 200 с.
5. Костенко Н., Маєєв С. Моніторинг медіа: випадок політичної реклами // Культура-суспільство-особистість : навч. посібник / за ред. Л. Скокової. Київ, 2006. С. 202-242.
6. Медіаосвіта та медіа грамотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенко; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
7. Сорока Ю., Дзюба О. Інклюзивний потенціал дискурсу мусульман в Українських ЗМІ: за результатами емпіричного дослідження. *Український соціологічний журнал*, т. 23 (2020), с. 45–55. <https://doi.org/10.26565/10.26565/2077-5105-2020-23-05>
8. Сорока Ю. Мова ворожнечі в перспективі соціології культури / Ю. Сорока // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2018 / 3. – С. 26–46. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://stmm.in.ua/archive/ukr/2018-3/4.pdf>
9. Сорока Ю. Номінації колективних ідентичностей в блогосфері актуальних подій. *Мінливості культури: соціологічні проєкції*. За ред. Н. Костенко. К.: Інститут соціології НАН України, 2015. С. 371–419.
10. Couldry, N. (2003). *Media Rituals. A critical approach*. Routledge
11. Ekman, I. and Nilsson, P.–E., (2023). Ukraine’s Information Front. Strategic Communication during Russia’s Full-Scale Invasion of Ukraine. DOI: 10.13140/RG.2.2.14115.22569
12. Kulick, O. (2022) Gender and violence in Ukraine: changing how we bear witness to war, *Canadian Slavonic Papers*, 64:2-3, 190-206, DOI: 10.1080/00085006.2022.2108264
13. Shuvalova, I. (2022). “Moskal's,” “Separs,” and “Vatniks”: The Many Faces of the Enemy in the Ukrainian Satirical Songs of the War in the Donbas. *East/West*, 9(1), 177–200. <https://doi.org/10.21226/ewjus590>
14. Soroka, Y. (2025). The Beginning of the Occupation: The City of Mariupol in media messages. in: *Sereda, Viktoriya (ed.). War, Migration, Memory: Perspectives on Russia's War Against Ukraine*, transcript Verlag, P. 193–216. <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.transcript-publishing.com/media/pdf/5d/24/74/oa9783839475874Qoel8LJXs17y4.pdf>
15. Soroka, Y., Crawley, S.L., Dzyuba, O. and Green, A. (2023), Perverts or Heroes in the Post-Socialist “Cold War”: Formula Stories of Lesbian/Bisexual/Queer Women and Transgender People in Ukrainian Media. *Symbolic Interaction*. <https://doi.org/10.1002/symb.627>
16. Bilaniuk, L. (2024). Memes as antibodies: Creativity and resilience in the face of Russia’s war - In: *Dispossession. Anthropological Perspectives on Russia’s War Against Ukraine*. Ed. by Catherine Wanner.
17. Goodman, G. (2024). “Russian Warship, Go F*ck Yourself”: Circulating social media discourses in the Russia-Ukraine war. In: *Dispossession. Anthropological Perspectives on Russia’s War Against Ukraine*. Ed. by Catherine Wanner.

Допоміжна література

1. Гордієнко Т. ЗМІ про переселенців: стигматизації поменшало, але й уваги теж. *Media*

- Sapiens*. 2016 URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/17995/2016-12-10-zmi-propereselentsiv-stigmatizatsii-pomenshalo-ale-i-uvagi-tezh/>
2. Мартиненко О. А. Свобода слова в умовах інформаційної війни та збройного конфлікту. Спільне дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини та ГО “Детектор медіа”. 2017. URL: https://helsinki.org.ua/wp_content/uploads/2018/01/Web_Svoboda_Slova_A5_Ukr3.pdf.
 3. Костенко Н. Владна перспектива медіа. *Медіа. Демократія. Культура*. За ред. Н. Костенко, А. Ручки. К.: Інститут соціології НАН України, 2008. С.30–47.
 4. Наумова М. Сенси медіального. *Смислова морфологія соціуму*. За ред. Н. Костенко. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. С.175–199.
 5. Пивоварова Н.П., Титаренко В.В., Филипович Л.О. Релігійні меншини в Україні: актуальні проблеми. *Український соціум*. 2022, № 1 (80): 43–62.
 6. Розмови з тими, хто питає про війну: /збірник/ під редакцією Наталі Отрищенко. Львів: Центр міської історії, 2024. 180 с.
 7. Ручка А. Статус і функції медіа у сучасному суспільстві. *Медіа. Демократія. Культура*. За ред. Н. Костенко, А. Ручки. К.: Інститут соціології НАН України, 2008. С.11–29.
 8. Скокова Л. Соціокультурні особливості користувачів Інтернету в Україні. *Медіа. Демократія. Культура*. За ред. Н. Костенко, А. Ручки. – К.: Інститут соціології НАН України, 2008. – С. 240–261.
 9. Сорока Ю. Інший як об’єкт соціального сприйняття: соціокультурна номенклатура Іншого // Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. С. 170–223.
 10. Сучасні методики контент-аналізу: навчальний посібник / Заг. ред. Н. Костенко, К. Батаєвої, В. Іванова. К.: Видавничий дім “Кондор”, 2018. 416 с.
 11. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
 12. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с.
 13. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, член.-кор. НАН України, д. соц. н. С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. – 450 с.
 14. Фуко, М. Правила промови. – К.: Дух і літера, 1993. – 61 с.
 15. Bourdieu P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, Vol. 7, No. 1, pp. 14-25.
 16. Laclau, Ernesto and Chantal Mouffe. 1987. ‘Postmarxism without Apologies’. *New Left Review*, 166 (Nov/Dec): 79-106.
 17. Loseke, Donileen R. 2012. ‘The Empirical Analysis of Formula Stories.’ In *Varieties of Narrative Analysis*, edited by James A. Holstein and Jaber F. Gubrium. Los Angeles: Sage.
 18. Myth today. In Barthes R. (1972). *Mythologies*.
 19. Society as an objective reality. In Berger, P. and Luckmann T. (1966) *The Social Construction of Reality*. Penguin Books.

Інформаційні ресурси:

<https://texty.org.ua/articles/> – Тексти

<https://detector.media/category/monitoring/> – Детектор медіа, моніторинг

<https://ms.detector.media/> – Media sapiens

<https://webportal.nrada.gov.ua/> – Національна рада за питань телебачення та радіомовлення

<http://www.cje.org.ua/ua> - Комісія з журналістської етики

<https://suspilne.media/> – Суспільне

<https://susilne.media/culture/> – Суспільне Культура

<https://www.oporua.org/> – ОПОРА

<https://povaha.org.ua/> – ПОВАГА